

УДК 821.161.2.09:911.375"18"

О. І. Петренко

м. Київ

Урбаністичні мотиви у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка

У статті проаналізовано систему міських образів і мотивів у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка. Усталася думка, що урбанізм в українській літературі слугує синонімом модерності, на противагу рустикальності XIX ст. Проте місто й у минулі епохи було середовищем творення культури. Аналіз прози Г. Квітки-Основ'яненка із використанням урбаністичних студій засвідчує значний художній рівень осмислення міського життя як умоглядної конструкції та як соціальної практики. Дослідники його творчості, починаючи з XIX ст., найбільшою заслугою вважали іноваційне для української літератури звернення в його повістях та оповіданнях до сільської тематики, зображення персонажів з простолоду не в бурлескному реєстрі, як це практикувалося раніше, а послуговуючись засобами високого стилю. Однак у фокусі художньої думки Г. Квітки-Основ'яненка було не лише сільське життя, а й побутування мешканців міст та містечок, їхні суспільні практики та константи міського уявного.

У роботі розглядається також рецепція барокових способів зображення урбаністичного простору в прозовому доробку автора: міста як земного втілення Небесного Граду («Козир-дівка»); урбаністичної топографії пекла («От тобі й скарб»), травестування сталих зворотів в описі міста («Конотопська відьма»). До того ж уявлення Г. Квітки-Основ'яненка щодо міського життя знайшли втілення у творчості наступного покоління письменників-романтиків і реалістів – зокрема, йдеться про опозицію села як осердя традиції та міста як простору асиміляції. Досліджено й кілька сценаріїв самореалізації персонажів-селянок у місті – від успішного втілення задуму до морального падіння. Г. Квітка-Основ'яненко наводить різні точки зору, не висловлюючи однозначно позитивного чи негативного ставлення до урбаністичного простору.

Ключові слова: «міський текст», урбаністика, нова українська проза, Григорій Квітка-Основ'яненко.

Петренко О. И. Урбаністическіе мотивы в творчестве Григория Квитки-Основьяненко. В работе проанализирована система городских образов и мотивов в творчестве Григория Квитки-Основьяненко. Среди литературоведов существует мнение, что урбанизм в украинской литературе является синонимом модерности, в противовес рустикальности XIX века. Однако город и в прошлые эпохи был средой созидания культуры. Анализ прозы Г. Квитки-Основьяненко с использованием урбаністических студий свидетельствует о значительном художественном уровне осмысления городской жизни как умозрительной конструкции и как социальной практики. Исследователи его творчества, начиная с XIX в., наиболее существенной заслугой считали инновационное для украинской литературы обращение прозаика к сельской тематике, изображение персонажей из престоного сословия не средствами бурлеска, как это практиковалось ранее, а в высоком стиле. Однако в фокусе художественной мысли Г. Квитки-Основьяненко была не только сельская жизнь, но и повседневность обитателей городов, их общественные практики и константы городского воображаемого.

Заслуживающим внимания является переосмысление барочных способов изображения урбаністического пространства в прозаическом наследии автора: города как земного воплощения Небесного Града («Козир-дівка»); урбаністической топографии ада («От тобі й скарб»), травестирования устойчивых оборотов в описании города («Конотопська відьма»). К тому же представления Г. Квитки-Основьяненко по городской жизни значительно повлияли на творчество следующего поколения писателей-романтиков и реалістов – в частности, речь идет об оппозиции села как воплощения традиции и города как пространства ассимиляции. Автор рассматривает несколько сценариев самореализации персонажей-крестьянок в городе – от успешного воплощения замысла до морального падения. Г. Квитка-Основьяненко приводит различные точки зрения, не выражая однозначно положительного или отрицательного отношения к урбаністическому пространству.

Ключевые слова: «городской текст», урбанизм, новая украинская проза, Григорий Квитка-Основьяненко.

Petrenko Olha. Urban motives in the work of Gregory Kvitka-Osnovyanyenko. The paper contains the analysis of the system of urban images and motifs in the writings by Hryhory Kvitka-Osnovyanyenko. It is commonly thought that the urbanism in the Ukrainian literature is synonymous with modernity, in contrast to the 19th century rusticism. However, the city in the previous epochs was already the surrounding for the development of the cultural industry. The analysis of the prose written by H. Kvitka-Osnovyanyenko using urban studies shows a significant artistic level of understanding urban life as a mental image and as a social practice. The researchers of H. Kvitka-Osnovyanyenko's prose since the nineteenth century considered as the most important contribution his innovative for the Ukrainian literature idea to introduce a rural topic and depict the characters – natives from the village – not in the Burlesque register, as it was practiced before, but using means of a high poetic style. However, H. Kvitka-Osnovyanyenko described not only rural life, but also the everyday life of inhabitants of cities and towns, their social practices and the constants of the urban imaginary.

It is worth speaking about the reception of the baroque images of urban space in the prose of H. Kvitka-Osnovyanyenko, especially the city as the embodiment of New Jerusalem («Kozyr-divka»); the urban topography of the hell («Ot tobi y skarb»), the travesty of constant monives in the description of the city («Konotopska widma»). In addition, the ideas of H. Kvitka-Osnovyanyenko concerning the urban life were embodied in the

writings of the next generation of romantic writers and realists – in particular, the opposition of the village as traditional space and the city as an assimilative one. The author examines several scenarios of self-realization of peasant characters in the city – from the successful realization of their plans to moral decline. H. Kvitka-Osnyanenko points to different points of view, avoiding a strictly positive or negative attitude towards urban space.

Key words: urban text, urbanism, new Ukrainian prose, Hryhory Kvitka-Osnyanenko.

З початком нової української літератури відбувається синтез піднесеного стилю та побутової тематики. Так, П. Куліш писав, що Г. Квітка-Основ'яненко «...зміг підняти мужика в світі і в дьогтяних чоботях на таку вишину, що хоч візьми та й посади коло престолу Божого» [цит. за 24:238–239]. У такий спосіб сільська образність, на залучення якої було накладено обмеження в умовах класицистичного розмежування стилів на високий, середній і низький, стала повноцінним об'єктом художнього зображення у XIX ст. Проте місто й надалі постає середовищем творення і споживання культури. Отже, актуальним видається проаналізувати систему міських мотивів та образів у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка, котрий переосмислює барокові уявлення про урбаністичний простір та закладає основи нового сприйняття міста, що набули поширення серед авторів-романтиків та реалістів.

Мета дослідження – з'ясувати особливості поетики зображення міста в повістях та оповіданнях Г. Квітки-Основ'яненка. Предметом вивчення є узагальнений образ урбаністичного простору та аксіологічна оцінка феномена міста. Особливе місце у творчості прозаїка посідають тексти, присвячені Харкову – вони становлять цілісний «харківський текст» і заслуговують на окрему студію.

Протягом минулого десятиліття спостерігаємо поновлення інтересу літературознавців до творчості Г. Квітки-Основ'яненка. Зокрема, дослідники приділяють увагу біографічним аспектам [16; 2], етнографічному складнику та особливостям відображення національного характеру у прозі письменника [10; 18], морально-етичним та естетичним конотаціям [6; 4], образу автора та концепції читача [9]. Спроба застосувати урбаністичні студії до публіцистичної творчості Г. Квітки-Основ'яненка здійснена у праці О. Мусієздова про становлення харківської ідентичності [11].

У бароковій українській літературі зображенню міста притаманна певна формульність: автори послуговуються сталими зворотами на кшталт «богохранимий Київ», «богоспасасмий Чернігів». Так, Йов Борецький закликає вірних у митрополичому посланні «до богоспасасмого м'єста Києва, второго руского Иерусалима... приходити» [5:263], а Іоан Максимович пише про Лазаря Барановича, що «Архієпископ Чернігівський запустівшим школам Києво-Могілеанським подвизався воздвигнути ученя і в Богоспасасемом

граді Чернігові» [12:26–27]. Та з часом ці мовні кліше стають радше гумористичним елементом, а не свідченням богообраності. Так, у повісті «Конотопська відьма» Г. Квітка-Основ'яненко вживає постійні епітети як засіб комічного: «*хвабра Конотопська сотня*», «*у славному сотенному містечкові Конотопі*» [8:151]. Автор вдається до стилізації елементів барокового панегірика, вкладаючи в уста писаря Пістряка звернення: «*велеліпний пан сотник преххавброї Конотопської сотні*» [8:150].

У мові XIX ст. слова «город» і «місто» мають відмінне значення. Згідно зі «Словником мови творів Г. Квітки-Основ'яненка», у лексиконі письменника, як і в тогочасному слововжитку загалом, лексемі «город» відповідає сучасне «місто», а вислів «на місто» означає «на базар» [14:131]. В оповіданні «От тобі й скарб» обидва слова вжито поруч для точнішої локалізації: «*Ся ж писанка Тимосі, а усі прочі понесе вона з сестрами завтра, у великодню суботу, на місто, у город, та, попродавши, накуплять... усього, чого їм треба*» [12:201]. Загалом, «город» (і «місто» відповідно) постає місцем, куди вирушають насамперед, аби купити те, чого не можна приготувати чи виробити самостійно: так, на запитання судді, звідкіля взялися такі смачні бублики, Ївга відповідає: «*Та кушайте на здоров'я, ваше благородіє! Де купила? Звісно, на місті*» [7:248]. «Город» є й джерелом поповнення запасів алкоголю: «*турнули у город і за ренським, і за хранцюзькою водкою*» [7:236].

Місто у творах Г. Квітки-Основ'яненка асоціюється з освіченістю та книжною культурою. Часом поведінка містянина набуває форми надмірного мудрування, що призводить до пихи, як-то в характеристиці Забр'юхи: «*От пан Уласович стоїть, собі, узявшись у боки, як той хверт, що у кийвській граматці*» [8:157]. Урбаністичний простір робить із людини такого собі артиста розмовного жанру, життя в місті потребує опанування навичок комунікації, тож ораторські здібності стають прикметою міської людини. В оповіданні «Пархімове снідання» про Настуню, що мешкала певний час у місті й перейняла засади ведення диспуту, сказано: «*Тільки зачепи її, так разом як заляцить, затріцить, загомонтить, перекоренить і батька, і матір, і увесь рід, і таких прикладок поприклада, що й не додумасиця, відкіля вона усього набралася? ...Вже пак не дурно стільки прожила у городі!*» [13:390]. Позивання опонента до суду, публічне обстоювання своїх прав у рамках

закону постає чільною ознакою міського способу життя: *«Конотоп не мале село; без сварки і лайки і без позивання не обійдеться»* [8:160].

Ще один усталений мотив – звернення до міської адміністрації як вищого авторитета, здатного справедливо залагодити непорозуміння. Місто видається сільським мешканцям верховною владою, перед якою легше відстояти свої права. Так, героїня твору «Козир-дівка» Ївга покладає на губернський город надію щодо виправдання коханого: *«Ну, тут коли не пропаду, то добра буду... – Бо у городі не як у селі, що тільки і є мужики; ні, там усе пан наголо. Не бійтеся, вона придума, як і до них доступити і об своєму Левкові старатись»* [7:250].

Г. Квітка-Основ'яненко певний час працював совісним суддею і стикався з фактами бюрократії та здириництва чиновників, тому ці враження стали матеріалом для деяких його творів. Письменник постулює думку про те, що заможні люди мають більше прав незалежно від місця проживання: *«Бо й по селам така правда, яке по городам та меж панамі: коли хто багатий, то хоч що хоч роби, хоч догори ногами середу дня по вулиці піди, – ніхто його не посміє зопинити, та ще, глядячи на нього, і собі робитимуть»* [7:226]. У повісті «Козир-дівка» утверджується думка, що селянам і містянам, попри різні обставини життя, властиві подібні моделі поведінки. Ївга відмовляється взяти в губернатора гроші, бо односельці подумують про неї зле – адже за такий нетривалий час перебування в місті їх можна було заробити лише в нечестивий спосіб. На це губернатор відповідає: *«Правда твоя, ти умно розсудила: люди вездє одинакові, і по городам, і по селам, і меж вами, і меж нами»* [7:266].

У творчості Г. Квітки-Основ'яненка втілено амбівалентну оцінку взаємодії міщанського світогляду із селянським. У повісті «Сердешна Оксана» панич ладен заввиграшки занапастити селянку: *«Ти не знала панів, чи, ще лучче — паничів! Не диво їм одурити селянку, що зроду їх не бачила, не чула, як вони бреиуть, як записягаються, як опісля гублять тих, що їм піддається»* [16:284]. Натомість у повісті «Козир-дівка» хазяйка, у якій знайшла прихисток Ївга, порівнює панів і селян не на користь останніх: *«Чим більший пан, тим він буде простіший і ласкавіший. Не так, як у мужиків: коли став отаманом, так він вже на тебе і не дивиться... А пани не так; говори йому усе сміливо, не боячись, та говори правду»* [7:250–251]. Ці дві повісті ілюструють дві моделі жіночої долі: ідучи із села в широкий світ, дівчина може як досягнути успіху, так і занапастити себе. Проте подальша українська література XIX ст. розвивала саме другу модель, зображуючи місто як простір облуди та безчестя.

Уже в повісті «Маруся» автор протиставляє порядність сільських дівчат і аморальність міських.

Донька Наума й Насті Дротів *«як вирядиться у баєву червону юпку, застебнеться під саму душу, щоб нічогосінько не видно було, що незвичайно... вже ж пак не так, як городянські дівчата, що у панів понавчались: цур їм! Зогрішиши тільки, дивлячись на таких!»* [Маруся]. Селянська культура осмислюється як головне джерело етики та естетики; тим часом місто зображено втіленням морального занепаду.

У бароковій культурі урбаністичний простір змальовується як земне втілення Небесного Єрусалиму; град, поруч із садом – це ключова модель у топографії раю. Рудименти уявлення про земне місто як «філію» небесного подеколи наявні в персонажів-носіїв традиційної свідомості. Ївга в повісті «Козир-дівка» не надто розрізняє, чи перед нею церква, чи урядова установа – велична, гарно оздоблена споруда, куди йдуть святково вбрані люди: *«...я й пішла до самої великої та де хорошої церкви. Що ж? Мене салдати і не пустили. Уже я і гривню давала, – не пустили та і не пустили. Я таки не пішла від церкви, усе дожидалася, щоб ближче на великих панів подивитись»* [7:251]. В Ївжиному описі міста простежуються риси есхатологізму. Подібно до Граду Небесного, що має дванадцять брам (Об. 21: 12), побачене дівчиною місто має такий вигляд: *«Усе двері, усе двері, усе двері! Туди поверни – там двері, східці та в'ять двері; сюди піди – східці та двері, східці та двері; більш нічого і нема!»* [7:252].

На думку сільської людини, для походу в місто, як і до храму, необхідно мати ошатний вигляд: *«...у неділеньку святу Ївга, уставши, убралася гарненько, пішла города розглядати»* [7:251]. Неоднакові уявлення про належний вигляд містянина мають герої оповідання Г. Квітки-Основ'яненка «Перекотиполе». Денис Лискотун пояснює Трохиму, що його відвідувачі – колишні колеги по службі в місті, але той подумки спростовує: *«А де їм у болоті служити де, що були усі такі обшарпані, обірвані, що гидко було на них і дивитись!»* [14:374].

У XIX ст. образ міста поволі втрачає трансцендентний вимір. В оповіданні Г. Квітки-Основ'яненка «От тобі й скарб» герой сприймає сюрреальний світ потойбіччя як подібний до міського: під шатром Хома побачив, що *«за довгими столами, скатертями понакриваними, сидять чорти з чортихами, попарувавшись. Та що ж то за порозряджувані! У яких то каптанах! У яких ребронтах! Тільки вже ні під квітками, ні під пір'ями, і ні під яким брилем, і ні під якими кучерями не можна було поховати рогів: так і стирчать. Таки усі були, як настояще городське панство»* [12:213]. У цьому своєрідному світі навспак селянинові здається чудернацьким усе, включно з одягом, і єдиною можливістю для осмислення незвичного через звичне слугує

химерна, за його переконанням, міська культура: «...двоє маненьких чортятчок: хоч на них було і платтячко дівоче, та тільки наскрізь і світиться: і руки голі, і шиї голі, точнісінько, як на панях, що у **городі берлинами роз'їжджають**» [12:212].

Більшість життя Г. Квітки-Основ'яненка минула в Харкові та в родовому маєтку Основа, цим місцям присвячено зворушливі спогади, історіографічні нариси, тут відбувається дія деяких прозових та драматичних творів. Натомість Київ у доробку Г. Квітки-Основ'яненка оцінено неоднозначно. З одного боку, це богоугодне місто, куди, дізнавшись про смерть Марусі, йде Василь задля порятунку душі і стає ченцем Печерського монастиря [10]. З другого боку, Явдоху Зубиху в «Конотопській відьмі» названо «тресугубо-анатемськи проклятою відьмою кийвською» [8:161].

Промовистою видається характеристика міста як простору неробства на протигагу селу, де випадає багато працювати. Героїня «Козир-дівки» стала свідком процесії, коли рекрут («найомщик») бешкетує, прощаючись із вільним життям. Дівчина робить висновок, що в місті людям дозволено безкарно демонструвати асоціальну поведінку: «От Ївга дивиться на таку кумедію і усе ближче просувається, щоб краще надивитися, бо у селі такої мудрації не побачиш: на те і город, щоб дурням де було вередовати». Урбаністичному простору притаманний надмір – людей, оздоблення, розваг, церков; усього більше, ніж треба за раціональними селянськими уявленнями: «Дивлюсь, – каже собі, – дивлюсь і кінця не видно! А церков же то, церков!... А хором же то, хором!...» [7:250]. Кількість культових споруд стає маркером диференціації міста й села в оповіданні «Малоросійська биль»: «Недалечко від якогось-то города, чималенького, що в нім було аж три церкви, одна кам'яна, а дві дерев'яних, було село, а у тім селі жив собі чоловік Демко» [9:395].

Життю індивіду в невеликій (зокрема сільській) громаді притаманна необхідність зважати на те, що скажуть люди. У селі, зображеному Г. Квіткою-Основ'яненком, заведено зіставляти власний спосіб життя, добробут з усталеним у цьому соціумі. В оповіданні «Мертвецький великдень» Пріська закидає Нечипорові: «Я утопила свою голову за тебе, приуродженного п'яницю, та по тобі і я стала послідніша усіх на селі». Коли ошукана «копитаном» Оксана повертається до рідного села, її зустрічають зі зневагою та осудом: «Остидила усе село!» [16:310]. Мешканці міських околиць, що не остаточно порвали із селянською аксіологією, також схильні озиратися на думку свого оточення. Так, у «Сватанні на Гончарівці» Олексій застерігає Уляну про зіпсовану репутацію: «Я ж кажу: коли се правда, що ти ідеши за Стецька, що у посміх на увесь город за навіженного, за дурня...» [15:420].

Проте з часом рахуватися з думкою кожного в місті стає просто неможливо, тож урбаністичний простір осмислюється героями Г. Квітки-Основ'яненка як відчужений, байдужий до людини. Так, Ївга нарікає на психологічний дискомфорт перебування в місті: «Як у лісі ходжу; аж сумно було! Народу на базарі – не протовпишся, а нема ж тобі нікогісінько знакомого! Ніхто тобі не кланяється, ніхто ні об чім не пита... Блукаю, як та сирота!» [7:252].

Витоки такого сприйняття феномена міста можна простежити у Г. Сковороди. Зокрема, в «Пісні 12-й» із «Саду божественних пісень» урбаністичний простір конотований негативно: «Города славны, высоки на море печалей пхнут. / Ворота красны, широки в неволю горьку вдут» [13:62]. Тут Сковорода апелює до євангельської згадки про міські ворота: «Входьте тісними воротями, бо просторі ворота й широка дорога, що веде до погібелі, і нею багато-хто ходять» (Мт. 7:13).

Подоланню відчуженості індивідів слугує соціальна практика спільних зборів у певному громадському просторі. У «Конотопській відьмі» – це ставок, що під час виявлення відьми зібрав довкола себе всіх містян: «І ні на одній вулиці не зостринеш ні одного чоловіка, неначе – нехай бог милує! – усі люди у усім містечкові повмирили, або – і то не краще смерті – кримські татари похпнали? ...Аж ген-ген усі зібралися круг ставка та й дивляться» [8:152]. Різні форми суспільних зібрань стають насамперед видовищем і виконують радше розважальну функцію. Так, у повісті «Козир-дівка» громада спершу спільно стежить за судовим процесом над Левком, а згодом, «тільки довели Левка до правління, рушила на ведмедів дивитись, що цигани навели» [7:232].

Важливою характеристикою урбаністичного простору є його національний вимір. Г. Квітка-Основ'яненко зображує молоді, що, потрапляючи до міста, цурається своїх звичаїв, переймає риси російської культури. Харко в «Малоросійській билі», побувши на навчанні в місті, повернувся до батькової хати зі зміненою мовною картиною світу: «слова варнякає не наші, а на московські закида, та тільки не до ладу» [9:397].

У нарисі «Українці» йдеться про мешканців слобідських губерній. Автор зазначає, що колишні вихідці із села, носії традиційної української культури, потрапляючи жити до міста, відчутно асимілювалися: «Сего сословия жители, оставив прежнюю одежду, оставляют и обычаи свои» [8:87]. Зокрема, Г. Квітка-Основ'яненко зауважує, що відходять у минуле весільні звичаї: молоді не обходять гостей із традиційними співами та примовками «кланявся батько і мати, і я кланяюсь, і просимо на завтра на хліб, на сіль, на весілля», а роздають «печатные билеты» - запрошення «на

обеденный стол, бал и ужин, во столько-то часов». Натомість у повісті «Конотопська відьма» Г. Квітка-Основ'яненко вказує на дотримання містянами весільних традицій у козацькі часи: «Яка не була Солоха, а прийшлося тій, що замість матері, по закону хомут надівати, як водиться часом по весіллям у городі...» [8:193].

У часи Г. Квітки-Основ'яненка місто втрачало українські звичаї і строї: колишні сільські дівчата, оселившись у Харкові чи іншому губернському місті, «не носят лент и кос, но повязывают, помодному, шелковым платком» [8:87]. Проте найвиразнішим свідченням поразки в боротьбі за українське місто стала мовна ситуація. Г. Квітка-Основ'яненко згадує «молодих парубків», котрі, «чтобы показать себя "удалыми", стараются говорить русским наречием», до того ж «нельзя же услышать национальных песен», а молодь «соромиться» дотримуватися ритуальних та побутових звичаїв власної культури і з часом асимілюється.

Отже, в українській літературі початку XIX ст. відображається драматична колізія трансформації «міської» культури на «сільську». Г. Квітка-Основ'яненко варіює різні моделі поведінки героя в місті. Часом наратором постає людина, що вперше в житті відвідує «губернський город», – це дає змогу побачити місто «очуднено». Прикметним є

осмислення потойбіччя в категоріях міста («От тобі й скарб»): носію селянської свідомості однаково дивним видається прозорий одяг міських панночок і чортиць з того світу.

Г. Квітка-Основ'яненко розглядає два можливих сценарії розвитку подій: а) позитивний – дівчина їде до міста заради коханого, долає всі труднощі задля його порятунку, вони одружуються і повертаються жити до села (Івга в «Козир-дівці»); б) негативний – дівчина потрапляє до міста заради коханого, виявляється ошуканою і, занапастивши свою долю, повертається в село («Сердешна Оксана»).

Генеза погляду Г. Квітки-Основ'яненка на місто як відчужений, аморальний простір сягає сквородинівських образів земного міста, якого варто уникати задля спасіння душі. Хоча автор не висловлює однозначно позитивного чи негативного ставлення до феномена міста, у подальшому літературному процесі XIX ст. простежуємо аксіологічну оцінку міста як простору зваби. Відтак з'являється низка творів, у яких «городом» лякали сільських дівчат, застерігаючи не ходити туди, аби вберегти свою честь. До того ж Г. Квітка-Основ'яненко фіксує русифікаторські тенденції, що з часом призвели до капітуляції української культури XIX ст. у боротьбі за українське місто.

Література

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту / пер. І. Огієнко. – Торонто, 1962. – 1523 с.
2. Борзенко О. Становлення нової української літератури в аспекті національної ментальності та біографізму (І. Котляревський, П. Гулак-Артемівський, Г. Квітка-Основ'яненко) : автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.01. – Л., 2007. – 33 с.
3. Вебер М. Понятие и категории города // Город [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/3597/3598>.
4. Вільна Я. Ідейно-естетичний феномен творчості Г. Квітки-Основ'яненка: герменевтичний аспект : автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.01 / Вільна Ярослава Володимирівна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – 39 с.
5. Голубев С. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники. Опыт исторического исследования. – К.: Тип. С. В. Кульженко, 1883. – Т. 1. – 1170 с.
6. Ісиченко Ігор, архієпископ. Аксіологічний вимір художнього світу Григорія Квітки-Основ'яненка (повість «Добре роби, добре й буде») // Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки. – 2013. – Т. 150. – С. 14–17.
7. Квітка-Основ'яненко Г. Повісті та оповідання. Драматичні твори. – К.: Наукова думка, 1982. – 542 с.
8. Квітка-Основ'яненко Г. Українці // Зібрання творів у 7-ми т. – К.: Наукова думка, 1981. – Т. 7. – С. 84–89.
9. Кириченко Ю. Автор, оповідач, читач у структурі художньої прози Г. Квітки-Основ'яненка : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук / Кириченко Юлія Сергіївна ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. – Х.: [б. в.], 2012. – 19 с.
10. Кисса В. Фольклорні мотиви у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка : дипломна робота спеціаліста / В. І. Кисса; ОНУ ім. І.І. Мечникова. – О., 2016. – 63 с.
11. Мусієздов О. Харківська ідентичність: уявлення про місто та його історію як чинники ідентифікації // есе-urban. Серія он-лайн публікацій Центру міської історії Центрально-Східної Європи. – Серія 5. – Л.: 2009 [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/8939/2/Musiyezdov_ukr_5.pdf.
12. Радишевський Р. Іван Мазепа в сарматсько-роксоланському вимірі високого бароко / Р. Радишевський, В. Свєрбігуз. – К.: Продавіта, 2006. – 552 с.
13. Скворода Г. Повна академічна збірка творів / за ред. Л. Ушкалова. – 2-ге вид., стер. – Х.: Видавець Савчук О. О., 2016. – 1400 с.
14. Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка: у 3 т. / М. Жовтобрюх та ін. – Т. 2. – Х.: Харківський держ. ун-т ім. О. М. Горького, 1979. – 680 с.
15. Ушкалов Л. «Він написав "Марусю"» // Квітка-Основ'яненко Г. Українські повісті / Упоряд., передм., прим. Л. Ушкалова. – Х.: Ранок, 2003. – С. 3–22.

16. Ушкалов Л. Григорій Квітка-Оснoв'яненко. – Х. : Фоліо, 2012. – 119, [1] с.
17. Щербак С. Твори Г. Ф. Квітка-Оснoв'яненко як джерело дослідження інтелектуального дозвілля дворянства Харківщини // Сучасна українська нація : мова, історія, культура : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю з нагоди 15-річчя каф. українознавства, м. Львів, 16 берез. 2016 р. / МОЗ України ; Львів. нац. мед. ун-т імені Данила Галицького ; наук. ред. проф. Чоп'як В. В., проф. Магльований А. В. – Л.: ЛНМУ, 2016. – С. 251–252.
18. Ятищук О. Побут та звичаї українського народу в творчості Г. Ф. Квітка-Оснoв'яненко : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.05 / Ятищук Оксана Василівна ; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Інститут народознавства. – Л., 2009. – 18 с.

References

1. Bibliya abo Knyhy Svyatoho Pysma Staroho i Novoho Zapovitu (1962). Transl. by I. Ohiyenko. Toronto. 1523 p. (in Ukrainian).
2. Borzenko, O. (2007) Stanovlennia novoi ukrainskoi literatury v aspekti natsionalnoi mentalnosti ta biohrafizmu (I. Kotliarevskiy, P. Hulak-Artemovskiy, H. Kvitka-Osnovyanyenko) (Extended abstract). Lviv: Lvivskyy natsionalnyy universytet im. I. Franka. 33 p. (in Ukrainian).
3. Veber, M. Poniatie i kategorii goroda. Gorod. Retrieved from: <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/3597/3598>. (in Russian).
4. Vilna, Ya. (2006). Ideino-estetychniy fenomen tvorchosti H.Kvitky-Osnovyanyenka: hermenevtychniy aspekt (Extended abstract). Kyiv: Kyivskiy natsionalny un-t im. Tarasa Shevchenka. 39 p. (in Ukrainian).
5. Golubev, S. (1883). Kievskii mitropolit Petr Mohyla i ego spodvizhniki. Opyt istoricheskogo issledovaniya. Kyiv: Typ. S. V. Kulzhenko. vol. 1. 1170 p. (in Russian).
6. Isichenko, Ihor, arkh. (2013). Aksiolohichni vymir khudozhnoho svitu Hryhoriia Kvitky-Osnovyanyenka (povist «Dobre roby, dobre y bude»). Naukovi zapysky NaUKMA. Filolohichni nauky. vol. 150. P. 14–17. (in Ukrainian).
7. Kvitka-Osnovyanyenko, H. (1982). Povisti ta opovidannya. Dramatychni tvory. Kyiv: Naukova dumka. 542 p. (in Ukrainian).
8. Kvitka-Osnovyanyenko, H. (1981). Ukraintsy. Zibrannia tvoriv u 7-my tomakh. Kyiv: Naukova dumka. vol. 7. P. 84–89. (in Russian).
9. Kyrychenko, Yu. (2012). Avtor, opovidach, chytach u strukturi khudozhnoi prozy H. Kvitky-Osnovyanyenka (Extended abstract). Kharkiv: Kharkiv. nats. un-t imeni V. N. Karazina. 19 p. (in Ukrainian).
10. Kyssa, V. (2016). Folklorni motyvy u tvorchosti Hryhoriia Kvitky-Osnovyanyenka (Extended abstract). Odesa: ONU im. I.I. Mechnykova. 63 p. (in Ukrainian).
11. Musiezdov, O. (2009). Kharkivska identychnist: uivlennia pro misto ta yoho istoriiu yak chynnyky identyfikatsii. ece-urban. Seriiia on-lain publikatsii Tsentru miskoi istorii Tsentralno-Skhidnoi Yevropy. vol 5. Lviv. Retrieved from: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/8939/2/Musiezdov_ukr_5.pdf. (in Ukrainian).
12. Radyshevskiy, R., Sverbyhuz V. (2006). Ivan Mazepa v sarmatsko-roksolanskomu vymiri vysokoho baroko. Kyiv: Prosvita. 552 p. (in Ukrainian).
13. Skovoroda H. (2016). Povna akademichna zbirka tvoriv. ed. by. L. Ushkalova. Kharkiv: Vydavets Savchuk O. 1400 p. (in Ukrainian).
14. Slovyk movy tvoriv H. Kvitky-Osnovyanyenka: u 3 t. (1979). M. Zhovtobriukh et al. vol. 2. Kharkiv: Kharkivskiy derzh. un-t im. O. M. Gorkogo. 680 p. (in Ukrainian).
15. Ushkalov L. (2003). «Vin napysav “Marusyu”» in: Kvitka-Osnovyanyenko H. Ukrayinski povisti. Kharkiv: Ranok. P. 3–22. (in Ukrainian).
16. Ushkalov, L. (2012). Hryhoriia Kvitka-Osnovyanyenka. Kharkiv: Folio. 119 [1] p. (in Ukrainian).
17. Shcherbak, S. (2016). Tvory H. F. Kvitky-Osnovyanyenka yak dzherelo doslidzhennya intelektualnoho dozvillya dvoryanstva Kharkivshchyny. Suchasna ukrayinska natsiya : mova, istoriya, kultura : materialy nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastyu z nahody 15-richchya kaf. ukrayinoznnavstva, m. Lviv, 16 berez. 2016 r. Lviv: LNMU. P. 251–252. (in Ukrainian).
18. Iatyshchuk, O. (2009). Pobut ta zvychai ukrainskoho narodu v tvorchosti H. F. Kvitky-Osnovyanyenka (Extended abstract). Lviv: Instytut ukraїnoznnavstva im. I. Krypiakevycha, Instytut narodoznavstva. 18 p. (in Ukrainian).

Петренко Ольга Іванівна, аспірант, Національний університет «Києво-Могилянська академія» (вул. Сковороди, 2, Київ 04070, Україна); e-mail: ol_petrenko@ukr.net; <http://orcid.org/0000-0002-3262-7866>.

Петренко Ольга Ивановна, аспирант, Национальный университет «Киево-Могилянская академия» (ул. Сковороды, 2, Киев, 04070, Украина); e-mail: ol_petrenko@ukr.net; <http://orcid.org/0000-0002-3262-7866>.

Petrenko Olha, Ph.D student, National University “Kyiv-Mohyla Academy” (Skovorody str., 2, Kyiv, 04070, Ukraine); e-mail: ol_petrenko@ukr.net; <http://orcid.org/0000-0002-3262-7866>.